

มาตรฐานงานสุขศึกษา

ความหมาย

มาตรฐานงานสุขศึกษา (Health Education Accreditation) หมายถึง สิ่งที่กำหนดขึ้นเพื่อใช้เป็นกรอบแนวทางในการดำเนินงานและวัดความสำเร็จของงานสุขศึกษาของสถานบริการสาธารณสุขทุกระดับ เป็นมาตรฐานเชิงปัจจัยนำเข้า และกระบวนการดำเนินงานเพื่อการพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพที่พึงประสงค์ เช่น พฤติกรรมการบริโภคอาหาร การออกกำลังกาย ซึ่งเน้นการดูแลสุขภาพตนเอง ประกอบด้วย 9 องค์ประกอบ 20 ดัชนีชี้วัด* และเกณฑ์**ในระดับปฐมภูมิ*** จำนวน 66 เกณฑ์ ในระดับทุติยภูมิและตติยภูมิ****มีจำนวน 75 เกณฑ์

ความเป็นมา

ตามรัฐธรรมนูญ ฉบับพุทธศักราช 2540 มาตรา 52 กำหนดให้ “บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับบริการสาธารณสุขที่ได้มาตรฐาน.....” และ มาตรา 82 กำหนดให้ “รัฐต้องจัดและส่งเสริม การสาธารณสุขให้ประชาชนได้รับบริการที่ได้มาตรฐาน และมีประสิทธิภาพอย่างทั่วถึง” นโยบายหลักประกันสุขภาพ กำหนดให้คนไทยทุกคนได้รับโอกาสการเข้าถึงบริการสุขภาพอย่างเสมอภาค กอสมขศึกษามีหน้าที่หลักในการพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพ

ของประชาชน โดยใช้กลไกการมีส่วนร่วมของสถานบริการสาธารณสุขทุกระดับ เพื่อให้การดำเนินการ สุขศึกษาและพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพของสถาน บริการมีประสิทธิภาพและเป็นมาตรฐานกอสศึกษา ร่วมกับเครือข่ายการดำเนินงานสุขศึกษาและพัฒนา พฤติกรรมสุขภาพ ทั้งระดับวิชาการ และการปฏิบัติ ทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค สร้างและพัฒนา มาตรฐานงานสุขศึกษาขึ้น ตั้งแต่ปี 2545 เพื่อให้ ผู้รับผิดชอบการดำเนินงานสุขศึกษาของสถาน บริการสาธารณสุขทุกระดับ ใช้เป็นแนวทางการ ดำเนินงานสุขศึกษาและพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพและ วัดความสำเร็จของการดำเนินการดังกล่าว และ ทดลองใช้จนมั่นใจว่าสามารถสนับสนุนให้ สถาน บริการสุขภาพทุกระดับได้ใช้เป็นแนวทางการพัฒนา คุณภาพงานสุขศึกษาอย่างจริงจัง

ตั้งแต่ปี 2546 เป็นต้นมา กระทรวง สาธารณสุขได้ส่งเสริม สนับสนุนให้สถานบริการ สาธารณสุขได้นำมาตรฐานงานสุขศึกษาไปใช้ในการ พัฒนาคุณภาพงาน และมีสถานบริการที่ สามารถพัฒนาผ่านเกณฑ์มาตรฐาน และได้รับการรับรองมาตรฐานงานสุขศึกษา จำนวน 99 แห่ง (ข้อมูลปี พ.ศ 2549) จนกระทั่งปัจจุบัน ปี 2550 มีสถานบริการที่เข้าร่วมโครงการทั้งสิ้น 11,394 แห่ง

*ดัชนีชี้วัด หมายถึง ลักษณะที่บ่งบอกสภาพหรือคุณสมบัติของงานตามองค์ประกอบ

**เกณฑ์ หมายถึง ระดับปริมาณหรือคุณภาพของงานที่กำหนดขึ้น เพื่อใช้เป็นตัวเทียบเคียงในการประเมินความสำเร็จตามดัชนีชี้วัด

***ระดับปฐมภูมิ หมายถึง สถานบริการสาธารณสุขในระดับสถานีอนามัยหรือศูนย์สุขภาพชุมชน

****ระดับทุติยภูมิและตติยภูมิ หมายถึง สถานบริการสาธารณสุขในระดับโรงพยาบาลชุมชน โรงพยาบาลทั่วไปหรือโรงพยาบาลศูนย์

องค์ประกอบของมาตรฐานงานสุศึกษา

องค์ประกอบของมาตรฐานงานสุศึกษา ได้ถูกกำหนดขึ้นโดยกองสุศึกษา กรมสนับสนุนบริการสุภาพ กระทรวงสาธารณสุข มี 9 องค์ประกอบ (ในที่นี้จะขออธิบายมาตรฐานงานสุศึกษาของสถานบริการสาธารณสุขระดับทุติยภูมิและตติยภูมิ) ดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 นโยบายการดำเนินงานสุศึกษาและพัฒนาพฤติกรรมสุภาพ คือ สถานบริการสาธารณสุข จะต้องกำหนดให้มีนโยบายการดำเนินงานสุศึกษาและพัฒนาพฤติกรรมสุภาพ และประกาศเป็นลายลักษณ์อักษร มีความสอดคล้องกับนโยบายของหน่วยคู่สัญญาบริการปฐมภูมิ ทุติยภูมิและตติยภูมิ มีความสอดคล้องกับปัญหาสาธารณสุขของท้องถิ่น เพื่อจะได้มีทิศทางการดำเนินงานที่ชัดเจน และนโยบายดังกล่าวเกิดจากการมีส่วนร่วมของภาคี เครือข่ายทั้งภาครัฐ เอกชน และภาคประชาชน ต้องสอดคล้องกับนโยบายของโรงพยาบาล และสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด รวมทั้งต้องประกาศให้ประชาชนและภาคีเครือข่ายได้รับทราบด้วย (มี 2 ดัชนีชี้วัด 9 เกณฑ์)

องค์ประกอบที่ 2 ทรัพยากรการดำเนินงานสุศึกษาและพัฒนาพฤติกรรมสุภาพ คือ สถานบริการสาธารณสุขจะต้องกำหนดให้มีผู้รับผิดชอบการดำเนินงานสุศึกษาและพัฒนาพฤติกรรมสุภาพเป็นลายลักษณ์อักษร โดยอาจจะเป็นรูปแบบโครงสร้าง หรือการมอบหมายงาน และผู้รับผิดชอบได้รับการพัฒนาศักยภาพโดยการได้รับการฝึกอบรมและพัฒนาทักษะเรื่องสุศึกษาและพัฒนาพฤติกรรมสุภาพ อย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง ให้มีความสามารถในการดำเนินงานสุศึกษาเพื่อการพัฒนาพฤติกรรมสุภาพของประชาชน ที่มีคุณภาพตามมาตรฐาน รวมทั้งได้รับงบประมาณจากหน่วยคู่สัญญาบริการปฐมภูมิ ทุติยภูมิและตติยภูมิ หรือ

ระดมทรัพยากรหรืองบประมาณจากหน่วยงานภาครัฐในท้องถิ่นและ/หรือภาคประชาชน เพื่อการดำเนินงานสุศึกษาและพัฒนาพฤติกรรมสุภาพที่เพียงพอกับการดำเนินงานตามกิจกรรมที่กำหนดไว้ในแผน โดยได้รับการสนับสนุนจากโรงพยาบาล ภาคีเครือข่าย ทั้งภาครัฐ เอกชน และภาคประชาชน (มี 3 ดัชนีชี้วัด 10 เกณฑ์)

องค์ประกอบที่ 3 การพัฒนาระบบข้อมูลสารสนเทศด้านการดำเนินงานสุศึกษาและพัฒนาพฤติกรรมสุภาพ คือ สถานบริการสาธารณสุขจะต้องมีฐานข้อมูลด้านสุศึกษาและพฤติกรรมสุภาพที่เป็นสาเหตุของโรคที่เป็นปัญหาสุภาพของชุมชนนั้น ๆ มีฐานข้อมูลสื่อสุศึกษา และมีฐานข้อมูลเครือข่ายการดำเนินงานสุศึกษาที่ครบถ้วนเป็นปัจจุบัน และเชื่อถือได้ รวมทั้งสามารถเชื่อมโยงข้อมูลกันได้ระหว่างสถานบริการสาธารณสุขแม่ข่าย เครือข่ายและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยมีการจัดระบบจำแนกประเภทข้อมูล เก็บข้อมูลและปรับข้อมูลด้านสื่อสุศึกษาและด้านเครือข่ายการดำเนินงานสุศึกษาและพัฒนาพฤติกรรมสุภาพ ให้เป็นปัจจุบันอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง (มี 3 ดัชนีชี้วัด 12 เกณฑ์)

องค์ประกอบที่ 4 แผนการดำเนินงานสุศึกษาและพัฒนาพฤติกรรมสุภาพ คือ สถานบริการสาธารณสุขมีการจัดทำแผนการดำเนินงานสุศึกษาและพัฒนาพฤติกรรมสุภาพทั้งยุทธศาสตร์และแผนปฏิบัติแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์เป็นลายลักษณ์อักษร และสนองนโยบายด้านสุศึกษาและพฤติกรรมสุภาพขององค์กร มีความสอดคล้องกับแผนแม่บทของหน่วยคู่สัญญาบริการปฐมภูมิ ทุติยภูมิและตติยภูมิ สอดคล้องกับปัญหาสาธารณสุขในพื้นที่รับผิดชอบ โดยจะต้องนำข้อมูลด้านสุศึกษาและพฤติกรรมสุภาพในองค์ประกอบที่ 3 มาใช้ในการจัดทำแผนฯ และเป็นแผนฯ ที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของภาคี เครือข่าย ทั้งในและนอกสถานบริการ

สาธารณสุข ทั้งภาครัฐ เอกชน และภาคประชาชน ทั้งร่วมคิด ร่วมดำเนินการ และร่วมประเมินผล รวมทั้งมีการถ่ายทอดแผนฯ ดังกล่าวแก่ผู้เกี่ยวข้องได้รับทราบ เพื่อให้ครอบคลุมการเรียนรู้ด้านสุขภาพ การพัฒนาทักษะและการพัฒนาปัจจัยแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพ (มี 2 ดัชนีชี้วัด 7 เกณฑ์)

องค์ประกอบที่ 5 กิจกรรม สุขศึกษา และพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพ คือ สถานบริการสาธารณสุขจะต้องจัดกิจกรรมสุขศึกษาและพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพตามแผนฯที่กำหนดไว้ในองค์ประกอบที่ 4 ทั้งในสถานบริการสาธารณสุขและชุมชน โดยเจ้าหน้าที่สาธารณสุขและแกนนำเครือข่ายในชุมชน โดยกิจกรรมสุขศึกษาและพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพจะต้องครอบคลุมทั้งเพื่อการเรียนรู้การพัฒนาทักษะ และการพัฒนาปัจจัยแวดล้อมที่เอื้อต่อการมีพฤติกรรมสุขภาพ ทั้งทางกายภาพและทางสังคม รวมทั้งมีการวางแผนควบคุม กำกับ และดำเนินการควบคุมกำกับให้มีการจัดกิจกรรมสุขศึกษาและพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพ ให้เป็นไปตามเวลา พื้นที่ และกลุ่มเป้าหมาย (มี 3 ดัชนีชี้วัด 10 เกณฑ์)

องค์ประกอบที่ 6 การนิเทศงานสุขศึกษาและพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพ คือ สถานบริการสาธารณสุขจะต้องมีโครงสร้างการนิเทศงานสุขศึกษาและพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพที่ชัดเจน มีการมอบหมายให้มีผู้รับผิดชอบการนิเทศ ฯ เป็นลายลักษณ์อักษร มีแผนการนิเทศงานสุขศึกษาและพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพและงบประมาณเพื่อการนิเทศที่กำหนดไว้ในแผนฯ มีการรายงานผลการนิเทศงานสุขศึกษาและพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพเป็นลายลักษณ์อักษร แก่เครือข่ายทั้งในสถานบริการสาธารณสุข และในชุมชน เช่น อสม. แกนนำชมรมสร้างสุขภาพ องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น ครู ฯลฯ

เป็นต้น และนำผลการนิเทศมาปรับปรุงการดำเนินงานสุขศึกษาของสถานบริการสาธารณสุข และเครือข่ายให้ดียิ่งขึ้น (มี 2 ดัชนีชี้วัด 7 เกณฑ์)

องค์ประกอบที่ 7 การประเมินผลการดำเนินงานสุขศึกษาและพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพ คือ สถานบริการสาธารณสุขจะต้องมีการมอบหมายให้มีผู้รับผิดชอบการประเมินผลการดำเนินงานสุขศึกษาและพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพเป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อดำเนินการประเมินผลการดำเนินงานสุขศึกษาของหน่วยงานอย่างต่อเนื่อง โดยจะต้องมีแผนการประเมินผลการดำเนินงาน สุขศึกษา และพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพและงบประมาณเพื่อการประเมินผลที่ปรากฏในแผนงาน/โครงการที่กำหนด มีการดำเนินการประเมินทั้งประเมินผลการจัดกิจกรรม และประเมินผลสำเร็จของโครงการ มีการวิเคราะห์จัดทำรายงานผลการประเมินผล และมีการเผยแพร่ผลการประเมินผลการดำเนินงานตามโครงการฯ รวมทั้งการนำผลการประเมินไปใช้ในการดำเนินงานสุขศึกษาต่อไป (มี 2 ดัชนีชี้วัด 6 เกณฑ์)

องค์ประกอบที่ 8 การเฝ้าระวังพฤติกรรมสุขภาพ คือ สถานบริการสาธารณสุขจะต้องกำหนดกิจกรรมการเฝ้าระวังพฤติกรรมสุขภาพให้เป็นภารกิจขององค์กร มีการกำหนดผู้รับผิดชอบการเฝ้าระวังพฤติกรรมสุขภาพเป็นลายลักษณ์อักษร มีแผนการเฝ้าระวังพฤติกรรมสุขภาพและทรัพยากรสนับสนุนการเฝ้าระวังพฤติกรรมสุขภาพ มีการดำเนินการเฝ้าระวังฯ มีการวิเคราะห์ผลการเฝ้าระวังฯ จัดทำรายงานผลดำเนินการเป็นลายลักษณ์อักษร มีการเผยแพร่ผลการเฝ้าระวังฯ และนำผลการเฝ้าระวังไปใช้ในการปรับปรุงกิจกรรมสุขศึกษาต่อไป (มี 2 ดัชนีชี้วัด 8 เกณฑ์)

องค์ประกอบที่ 9 การวิจัยด้านสุขศึกษาและพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพ คือ สถานบริการสาธารณสุขมีกิจกรรมการวิจัยในการดำเนินงานสุข

ศึกษาและพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพ โดยกิจกรรมการวิจัยมีความสอดคล้องกับความต้องการในการดำเนินงานสุขภาพและพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพ มีการมอบหมายผู้รับผิดชอบการวิจัย มีแผน เป้าหมายและงบประมาณเพื่อการวิจัยด้านสุขภาพและพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพ มีการดำเนินการวิจัย มีการวิเคราะห์และจัดทำรายงานผลการวิจัย มีการเผยแพร่ผลการวิจัย และนำผลการวิจัยไปใช้ในการดำเนินงานสุขภาพและพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพ (มี 1 ดชนีชี้วัด 6 เกณฑ์)

การตรวจสอบ ประเมิน มาตรฐานงานสุขภาพ

การตรวจสอบ ประเมินการพัฒนาคุณภาพงานสุขภาพของสถานบริการสาธารณสุข เป็นขั้นตอนหนึ่งของกระบวนการส่งเสริม พัฒนามาตรฐานงานสุขภาพ เพื่อสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพงานสุขภาพของสถานบริการสาธารณสุขที่ดำเนินการพัฒนาคุณภาพงานสุขภาพตามมาตรฐานงานสุขภาพศึกษาและเพื่อการรับรองมาตรฐานงานสุขภาพการตรวจสอบ ประเมิน ประกอบด้วย

1) การประเมินภายในสถานบริการสาธารณสุข เป็นการตรวจสอบ ประเมิน เพื่อการพัฒนาคุณภาพงานสุขภาพตามมาตรฐานงานสุขภาพของสถานบริการสาธารณสุข

2) การประเมินภายในจังหวัด เป็นการตรวจสอบ ประเมินการพัฒนาคุณภาพงานสุขภาพของสถานบริการสาธารณสุขเพื่อการส่งเสริม สนับสนุนการพัฒนาคุณภาพงานสุขภาพของสถานบริการสาธารณสุข และกำกับให้สถานบริการสาธารณสุขมีการพัฒนาคุณภาพงานสุขภาพตามมาตรฐานงานสุขภาพอย่างต่อเนื่อง

3) การประเมินรับรองมาตรฐานงานสุขภาพ เป็นการตรวจสอบ ประเมินการพัฒนาคุณภาพงานสุขภาพ เพื่อการรับรองมาตรฐานงานสุขภาพ และเป็นการประกันคุณภาพงานสุขภาพของสถานบริการสาธารณสุข

สรุป

มาตรฐานงานสุขภาพเป็นแนวทาง/คู่มือการพัฒนาคุณภาพงานสุขภาพของสถานบริการสาธารณสุขที่พัฒนาขึ้น เพื่อให้สถานบริการสาธารณสุขทุกระดับได้ใช้ในการดำเนินงานและเรียนรู้การดำเนินงานสุขภาพที่เป็นระบบอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น ประโยชน์ที่ได้รับ คือ กลุ่มเด็กนักเรียน เยาวชน ในสถาบันการศึกษา ประชาชนทั่วไปรวมทั้งพ่อแม่ของนักเรียนทั้งหลายได้รับการคุ้มครองด้านบริการความรู้ และข้อมูลข่าวสารด้านสุขภาพที่มีคุณภาพ และเพียงพอต่อความจำเป็นในการพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพ รวมทั้งการพัฒนาทักษะด้านสุขภาพในการสร้างสุขภาพและการป้องกันโรครวมทั้งผู้ปฏิบัติงาน /เจ้าหน้าที่มีแนวทางการดำเนินงานสุขภาพได้เน้นการพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพของประชาชนและนักเรียน โดยมีนโยบาย ัจฉัยนำเข้า และกระบวนการดำเนินงานที่ผสมผสานบริการสร้างสุขภาพ และซ่อมสุขภาพ ทำให้เกิดการบริหารจัดการที่ดีและมีคุณภาพ สุดท้ายได้แก่สถานบริการ/หน่วยงาน/องค์กรภาครัฐและเอกชนสามารถดำเนินงานสุขภาพ เพื่อพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพของประชาชนที่อยู่ในพื้นที่รับผิดชอบได้อย่างมีคุณภาพ ส่งผลให้ลดค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลของโรคที่สามารถป้องกันได้ และลดความรุนแรงของโรค

เพ็ญศรี เกิดนาค

บรรณานุกรม

- กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ กองสุศึกษา. (2548). **มาตรฐานงานสุขศึกษาของสถานบริการสาธารณสุข** (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์.
- _____. (2549). **คู่มือการตรวจสอบประเมินรับรองมาตรฐานงานสุขศึกษาของสถานบริการสาธารณสุข.** นนทบุรี : กองสุศึกษา.
- สิทธิศักดิ์ พุฒษ์ปิติกุล. (2548). **เส้นทางสู่ Hospital Accreditation** (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ สสท.